

Speling

Tijdschrift voor bezinning 2026

SCHAARSE RIJKDOM

HET TABOE VOORBIJ – IN GESPREK MET MARK TUKKER OVER ARMOEDE OP SCHOOL

SYLVIA GOOSSENS

Mark Tukker is docent Horeca, Bakkerij en Recreatie, en coördinator Gezonde School aan het Alma College in Almelo. Ik ga met hem in gesprek over armoede op school. ‘Het verhaal moet verteld’, zegt Mark.

ARMOEDE IS MEER DAN DIE BOTERHAM

‘Bij armoede denken we al snel aan een kind dat wel of geen boterham heeft gegeten voor het naar school gaat’, begint Mark. ‘Eten is natuurlijk belangrijk, dat ontken ik niet. Maar als je het over armoede hebt, heb je het óók over mentale armoede, buitensluiting, gebrek aan emotionele steun, kinderen die thuis niet worden gehoord. Dat doet óók iets met een kind.’

Wanneer een kind thuis niet de juiste voeding krijgt of geen eten meekrijgt naar school, kan het zich niet concentreren. Het ziet er vermoeid uit, raakt sneller geïrriteerd en heeft moeite met opletten. Dit zijn wetmatigheden. Maar armoede doet meer. Op het moment dat een kind niet de juiste kleding aan heeft, bijvoorbeeld ‘verkeerde’ seizoenskleding, dan valt het buiten de boot. Ook heb je tegenwoordig te maken met uitsluiting als je geen smartphone hebt en daardoor niet mee kunt doen op social media. Ik kijk dus breed naar het begrip ‘armoede’ en hoe je kunt helpen. Natuurlijk, de bekendste vorm is dat er geen geld is. Daar heeft het kind direct last van en het belemmert hem echt in zijn schoolprestaties. Dat is oneerlijk.’

HET VERHAAL MOET VERTELD

Over zijn drijfveer is Mark duidelijk: ‘Van kinds af aan kreeg ik mee: niet klagen maar dragen, zorgen voor een ander. Het zorgen zit erin. Ik vind het belangrijk én fijn om voor anderen te zorgen.’

Thuis hadden we het niet breed, maar we kwamen niets tekort. Mijn vriendjes en vriendinnetjes zaten in dezelfde situatie. Mijn vakanties bestonden uit de zwemplas met een

paar boterhammen en een flesje water, en dat was prima. Bij ons thuis was iedereen welkom. Vrienden kwamen graag: het was gezellig, alles was bespreekbaar en het was logisch dat je ook meeat. Dan hadden we allemaal iets minder, maar dat voelde normaal en mooi. Met de multiculturele vrienden van mijn moeder aten we in de jaren tachtig al exotische gerechten en werd er over de wereld gesproken. De normen en waarden die je zijn bijgebracht, vormen je. Dat wil ik leerlingen meegeven.’

HET KIND KAN ER NIETS AAN DOEN

Op de vraag hoe je armoede herkent, noemt Mark moeiteloos verschillende signalen: regelmatig geen lunch, geen laptop of andere schoolspullen en daardoor veel absentie, huiswerk niet af, concentratieproblemen en slechte prestaties. Maar ook lichamelijke klachten, versleten schoenen, geen geld voor uitstapjes, of slechte hygiëne.

Het doet wat met een kind als het niet met klasgenoten mee de supermarkt in kan, weer niet gegeten heeft, of gepest wordt. Het zelfbeeld verandert daardoor, zeker bij jonge adolescenten. In die fase ontwikkelt de ik-persoon zich. Met een laag zelfbeeld maak je makkelijker verkeerde keuzes, ben je gevoeliger voor groepsdruk of compensatiegedrag. Of je kruipt juist helemaal in je schulp en ontwikkelt negatieve gedachten. Dan zie je dat een kind niet de kans heeft om op school te leren, maar vooral leert overleven in een situatie waar het niets aan kan doen. Dat moet je zoveel mogelijk proberen te voorkomen.’

Vroeg signaleren is daarom essentieel volgens Mark, net als een helder armoedebeleid. ‘Dit moet in het schoolplan staan, met duidelijke afspraken, taakverdeling en procedures. Alles op één plek waar het makkelijk te vinden is.’

HET TABOE VOORBIJ

Helpen of meedenken met ouders is niet altijd eenvoudig: ‘Mensen willen vaak niet erkennen dat ze een probleem hebben, omdat er dan nare situaties kunnen ontstaan. Bij ouders die niet of weinig betrokken zijn bij school spelen dit soort dingen vaak op de achtergrond. Ze durven niet naar school te komen of doen alsof er niets aan de hand is.

Daarom proberen we ouders zoveel mogelijk te betrekken, bijvoorbeeld via de meemaakavond aan het begin van het schooljaar. Als de eerste contacten zijn gelegd, is de drempel om naar school te komen lager. Je kent elkaar al een beetje. Je kunt dan vertellen dat je als school graag in contact bent met ouders, maar ook met de omgeving, de gemeente, hulpinstanties. En je geeft meteen aan wat je als school kunt doen.

Ze durven niet naar school te komen of doen alsof er niets aan de hand is.

Armoede moet besproken worden. Het gaat vaak om materialen waardoor kinderen niet kunnen meedoen in het onderwijs dat ze verdienen. Dat zijn soms lastige gesprekken, want schaamte zorgt ervoor dat kinderen steeds meer achterop raken. Als we dát

doorbreken, het taboe voorbij, kunnen we sneller handelen en meer bereiken. Ik heb daardoor kinderen echt zien veranderen.’

Ook in de klas is het doorbreken van het taboe belangrijk: ‘Geef vanaf het begin aan dat niets gek is om te vragen. Je moet een gevoel creëren dat alles bespreekbaar is, dat er mogelijkheden zijn en dat er geen taboes zijn. Dat geldt voor de hele school.’

IN GESPREK MET ELKAAR

Als coördinator van de Gezonde School richt Mark zich op het sociaal, emotioneel en fysieke welzijn van leerlingen: ‘Door ze nu de juiste handvatten en informatie te geven om hun leven in te richten, hebben ze daar later wat aan. Dan krijg je een samenleving met meer zelfredzame burgers, die beter in staat zijn elkaar aan te voelen en te steunen. Dat verkleint polarisatie.’

“Wie het geluk deelt met een derde, zal zelf het dubbele ontvangen.”

Vanuit het vak Burgerschap werkt de school hier actief aan. ‘We willen dat kinderen met elkaar in gesprek gaan, zichzelf kunnen zijn, durven vertellen wie ze zijn, taboes leren bespreken en elkaar een beetje steunen. Voor pubers is dat lastig, maar als je ze helpt, kunnen ze hun gevoelens vaak heel goed verwoorden. Omdat ze weten wat er speelt, houden ze meer rekening met elkaar. Dat voorkomt irritatie. Dan ontstaan er mooie situaties. Dat een leerling spontaan zegt: “Oh, jouw fiets

is kapot, ik haal je morgen wel op.” Armoede wordt bespreekbaar gemaakt. Het maakt niet uit wat iemand draagt. Ze leren luisteren naar elkaar, en hoe je met geld en financiën omgaat. En ik vind het belangrijk om ze te vertellen: “Wie het geluk deelt met een derde, zal zelf het dubbele ontvangen.”

Bij het thema Seksualiteit & Relaties heeft de GGD een ondersteunende rol. ‘Ook daar zit armoede. Als je uit een culturele omgeving komt waar hier niet over gesproken mag worden, loop je achter in kennis en vaardigheden en doe je jezelf en mogelijk een ander tekort. Soms merk je aan de persoonlijke verzorging dat het thuis lastig is. Dan ga ik in gesprek, hoewel dat spannend kan zijn. “Kun je even blijven? Ik merk dat je een beetje naar zweet ruikt, je zal wel hard gesport hebben. Hier heb je deodorant.” Zo probeer je het voor de ander wat makkelijker te maken en taboes te doorbreken. Ook als leerlingen echt iets hebben uitgehaald, proberen we te helpen. Maar we weten dat we soms hulp van buitenaf nodig hebben, zoals van de wijkcoach, GGD of schoolarts. We proberen het gesprek altijd open en eerlijk te houden. Lukt het niet in één keer, dan proberen we het de volgende dag nog een keer, en nog een keer. Het kind kan aan zijn gedrag meestal niets doen. Het zit in armoede.’

HEEL CONCREET

Op het Alma College zijn meerdere activiteiten die leerlingen concreet ondersteunen in hun basisbehoeften: ‘We merkten dat veel leerlingen thuis niet ontbijten. Daarom hebben we het schoolontbijt in het leven geroepen. Via

het Jeugdeducatiefonds, het ministerie van OCW en het Rode Kruis kregen we middelen om dit te organiseren. Daarmee kunnen we bij schoolreisjes ook lunchpakketten meenemen. Daarnaast krijgen alle 750 leerlingen aan het begin van de zomervakantie een pakket met houdbare producten mee, zodat ze ’s ochtends ontbijt hebben. Hierin zit bijvoorbeeld chocomelk, olie, bloem, pasta en een zak snoep. Heel belangrijk, want ze zijn zes weken van de radar. Ook met Kerst krijgen leerlingen een tas met eten en lekkers.’

In Almelo kun je via Stichting Leergeld veel regelen: ‘Dat betekent wel dat je ouders daarmee in contact moet brengen. Ook ouders die door een taalbarrière die stap lastig vinden. Die help je daarbij. Als je de taal niet beheerst, is dat óók een vorm van armoede. Je komt dan veel tekort. Een ander voorbeeld is dat we zagen dat sommige meiden geen geld hebben voor hygiëneproducten. Daarom hebben we hygiëne-automaten in de school.’

KANSENGELIJKHEID IS EEN UTOPIE

Mark is zich bewust van de grenzen van wat school kan doen: ‘Je kunt niet iedereen helpen. We hebben het nu over armoede, maar er zijn veel problemen bij jongeren. We proberen iedereen te helpen, maar soms zijn we meer bezig met zorgen dan met lesgeven. Dat is niet erg, maar we moeten waken dat het stuk zorg bij de zorgprofessionals blijft. Onze primaire verantwoordelijkheid is onderwijs. Dat is een dilemma waar je constant in zit. Armoede zit in zoveel dingen en we doen als school veel, maar er komt een moment dat we

moeten zeggen: “Tot hier.” Dan moeten we naar de wijkcoach of een andere instantie. Dan is de gemeente aan zet.’

Buiten de schooldeur is er nog steeds verschil: kinderen hebben thuis wel of niet wat, krijgen wel of geen aandacht.

Iedereen moet gelijke kansen hebben, vindt Mark, maar hij ziet ook de complexiteit: ‘Kansengelijkheid probeer je als school na te streven, maar het is een utopie. Het zit al in hoe leerlingen hier binnenkomen, hoe ze met elkaar omgaan, en in hun culturele achtergrond. Daarom vind ik burgerschap zo belangrijk: praten over polarisatie, over wie jij bent en dat iedereen er mag zijn. We hebben mooie thema’s en posters ontwikkeld om dat in het DNA van het Alma te verankeren. Maar echte kansengelijkheid bereik je niet zomaar. Buiten de schooldeur is er nog steeds verschil: kinderen hebben thuis wel of niet wat, krijgen wel of geen aandacht. Je probeert het wel, maar het is onmogelijk. Het meeste komt van buitenaf. De wereld is niet altijd eerlijk. Toch hoeft dat niet in de weg te staan. Je moet het uitleggen: het is vervelend als je minder hebt, maar dat betekent niet dat je later geen succes kunt hebben.’

GELUK ZIT IN KLEINE DINGEN

‘Ik ben blij als leerlingen voor elkaar opkomen en elkaar helpen. Dat kun je stimuleren en leren: er zijn voor elkaar, weer vertrouwen krijgen. Soms zit succes in hele kleine verbeteringen

of veranderingen. Juist dat zijn grote zegeningen.

Mijn geluk zit ook in de leerlingen die jaren later nog eens langskomen. Het feit dat je ze toen kon helpen, en dat ze nu met plezier terugkomen om te laten weten dat het goed gaat. Dat zijn geluuksmomenten. Dan zie je de verandering, dat is mooi. Ik denk weleens: ik neem die kinderen mee naar huis, maar dat kan natuurlijk niet. Wat wél kan, is op school alles doen wat binnen onze mogelijkheden ligt.’

SYLVIA GOOSSENS (1962) begon als docent levensbeschouwing en sloot haar werkzame leven in het onderwijs af als adviseur voor Stichting Carmelcollege, in het bijzonder op het gebied van identiteit. Ze is betrokken bij The Rob Foundation, waar zij geconfronteerd wordt met de gevolgen van armoede in Oeganda. (sylvia_goossens@hotmail.com)